

- Introductie
- Kernboodschappen
- Onze controleopdracht
- Onze controleaanpak
- Overige onderwerpen
- Communicatie

Gemeente Zwolle Controleplan 2020

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
6 oktober 2020

Interactief PDF rapport

Introductie

Gemeente Zwolle
T.a.v. de raad
Postbus 10007
8000 GA ZWOLLE

6 oktober 2020

Referentie: 4P6R4QMH7S3V-1262947295-26

Geachte leden van de raad,

Hierbij presenteren wij u het controleplan voor de controle van uw jaarrekening over het boekjaar 2020. Dit document geeft u een samenvattend overzicht van de manier waarop wij de controle zullen uitvoeren. De controleaanpak is gebaseerd op een brede kennis van uw gemeente en de ontwikkelingen in uw sector.

Het controleplan begint met een samenvatting voor u als raad: welke rol heeft de raad als opdrachtgever voor de controle van de jaarrekening? Daarna komen uw en onze risicoanalyse, onze controleaanpak, belangrijke actuele ontwikkelingen en de wijze waarop we samenwerken aan bod.

Onze controleaanpak is op maat gemaakt. Uw input is belangrijk bij de totstandkoming van onze controleaanpak. De aanpak sluit tevens aan op de bedrijfsvoering van de organisatie.

De inhoud van ons controleplan hebben we besproken op 15 september met de ambtelijke organisatie en op 29 september met de auditcommissie. Met deze gekozen aanpak kunnen wij u feedback geven over onder andere bijzonderheden, vertaald in praktisch uitvoerbare aanbevelingen afgestemd op uw gemeente.

Met vriendelijke groet,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Dit document is elektronisch ondertekend door:
M.J.A. Koedijk

drs. M.J.A. Koedijk RA RE
partner

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Thomas R. Malthusstraat 5, 1066 JR Amsterdam, Postbus 90357, 1006 BJ Amsterdam, T: 088 792 00 20, F: 088 792 96 40,
www.pwc.nl

PwC is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Onze kernboodschappen

1. Onze controleopdracht bestaat uit de controle van de jaarrekening 2020 voor de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid. Van het jaarverslag stellen wij alleen vast of wij, op basis van onze kennis verkregen tijdens de controle, geen onjuistheden zien.
2. Als raad bepaalt u door het vaststellen van de goedkeuringstolerantie met welke nauwkeurigheid wij de jaarrekeningcontrole uitvoeren. U hebt, net als veel andere gemeenten, gekozen de goedkeurings-tolerantie te stellen op het wettelijke maximum van 1% van de totale lasten.
3. Voor ons oordeel over de rechtmatigheid van de jaarrekening heeft het college u nog niet het normenkader met alle te toetsen wet- en regelgeving ter kennisname voorgelegd. Het normenkader voor 2019 hebt u in januari 2020 vastgesteld.
4. Uit onze risicoanalyse blijken de volgende belangrijke (inherente) risico's:
 - Prestaties onder de Wmo en Jeugdwet zijn niet (volledig) geleverd.
 - Waardering van de grondcomplexen is onjuist.
 - Aanbestedingen zijn niet in overeenstemming met EU-aanbestedingsrichtlijnen.
 - Transacties van grond en gebouwen zijn niet gebaseerd op zakelijke transacties, ofwel gestelde kaders.
 - Gunning van (Europese) aanbestedingen aan bevriende partijen.
 - Het risico van het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door de directie.
5. Bij de uitvoering van de controle geeft u ons specifieke speerpunten mee waarover u geïnformeerd wilt worden. U hebt ons als speerpunt integriteit in het aannameproces meegegeven.
6. Als gevolg van externe en interne ontwikkelingen dient u de volgende acties te ondernemen:
 - Uw organisatie is momenteel bezig met het formaliseren van het plan van aanpak inzake de rechtmatigheidsverantwoording.
 - Daarnaast is uw Verbijzonderde Interne Controle (VIC) met input van het Covid-19-team van gemeente Zwolle en de organisatie een uitgebreide risicoanalyse aan het opstellen over de invloed van de Covid-19-maatregelen op gemeente Zwolle, de interne processen en de jaarrekening.
7. Voor het opstellen van de jaarrekening bent u afhankelijk van verantwoordingen van derden. Het college heeft met deze derden al afspraken gemaakt over tijdige aanlevering van verantwoordingen.

Belangrijke opmerking hierbij is dat frauderisico's zijn gebaseerd op landelijke aandachtspunten en geen betrekking hebben op specifieke indicaties gericht op gemeente Zwolle.

De basisbeginselen van onze controle

Onze bijdragen aan het vertrouwen in de maatschappij

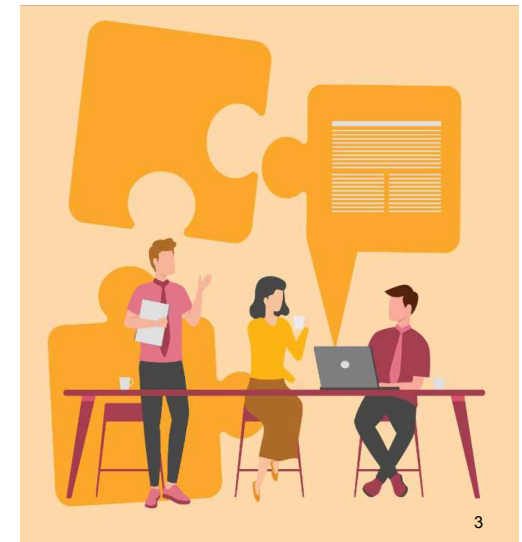
Hoewel de controle de afgelopen periode in veel opzichten is veranderd, zijn de basisbeginselen gelijk gebleven. Kwaliteit is een van de speerpunten van onze dienstverlening. Dit is ook in lijn met de publieke opinie zoals verwoord door de ACM en AFM. In deze paragraaf bespreken we hoe wij [uw wensen](#) en onze eigen waarden op elkaar afstemmen om u en uw stakeholders transparantie en vertrouwen te bieden. Het is ons doel om vertrouwen te creëren in de maatschappij en belangrijke problemen op te lossen.

Als uw accountant is het onze verantwoordelijkheid om een oordeel te vormen over de jaarrekening van gemeente Zwolle over het jaar eindigend op 31 december 2020. Wij zullen u de volgende informatie verstrekken:

- Een controleverklaring inzake de jaarrekening van gemeente Zwolle voor het jaar eindigend op 31 december 2020 (zie ook de [reikwijdte van onze controle](#)).
- Een boardletter over de interne beheersing.
- Samen met de controleverklaring ontvangt u ons accountantsverslag over de jaarrekening en onze controle.
- Natuurlijk advies onder andere in onze rapportages en in gesprekken.

Uw wensen en verwachtingen zijn verwerkt in het controleplan 2020

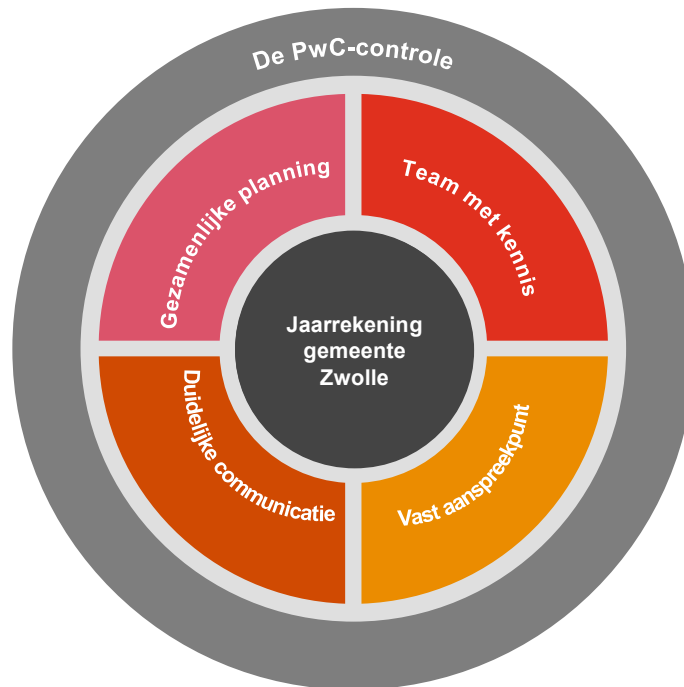
Wij hebben naar uw wensen en verwachtingen geluisterd over onze prestaties tijdens de controles van afgelopen jaren. Mede op basis van uw wensen en de (veranderende) behoeften van de maatschappij hebben wij de belangrijkste aandachtsgebieden voor onze controle over dit jaar in dit controleplan samengevat.

Afstemmen van uw verwachtingen op onze waarden

Als uitgangspunt van onze aanpak hebben wij zowel de wensen en verwachtingen van gemeente Zwolle en haar stakeholders alsmede de verwachtingen van de maatschappij met betrekking tot onze controle genomen.

We hebben een gezamenlijke behoefte aan goede samenwerking. In de huidige tijd van Covid-19 is er sprake van een veranderende dynamiek op het gebied van samenwerking. Gezamenlijk kijken we hoe we de samenwerking aankomend jaar het beste vorm kunnen geven. In onderstaande figuur lichten wij toe hoe we de samenwerking vormgeven naar aanleiding van de wensen en verwachtingen van gemeente Zwolle en haar stakeholders.

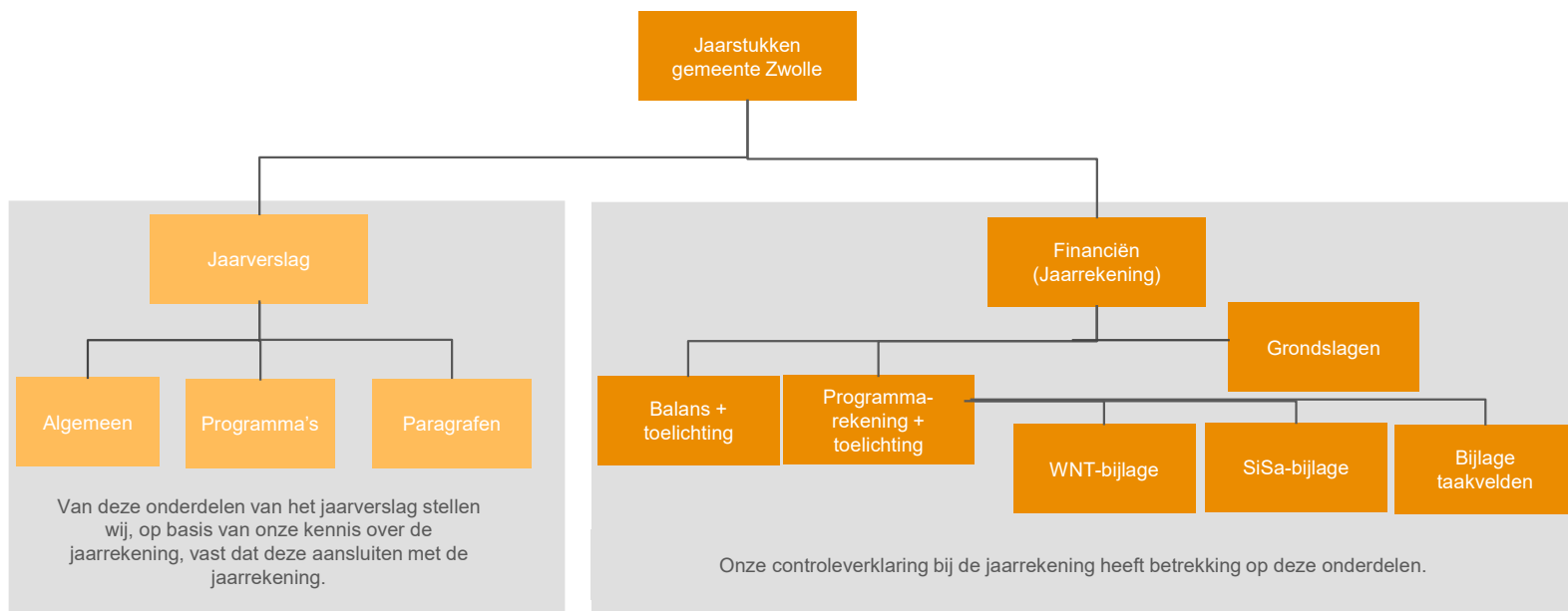

- Onafhankelijk oordeel over de jaarrekening**
In onze controleverklaring bieden wij onafhankelijke zekerheid dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft en in overeenstemming is met de relevante verslaggevingsstandaarden en de algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving.
- Mensen in ons team met inhoudelijke kennis**
Wij hebben een team gevormd met veel ervaring en kennis in de sector binnenlands bestuur. Hierdoor zitten we goed voorbereid bij u aan tafel en kunnen we snel besluiten nemen.
- Vast aanspreekpunt voor kwesties gedurende de controle**
In ons team is een vast aanspreekpunt opgenomen, hierdoor is voor uw organisatie duidelijk bij wie ze moeten zijn en kunnen kwesties snel worden opgelost. We maken hier verdere afspraken over in onze gezamenlijke startnotitie.
- Duidelijke communicatie en afspraken**
We leggen gezamenlijk in onze startnotitie afspraken vast, waaronder hoe onze communicatielijnen worden opgezet.
- Gezamenlijke planning**
We spreken gezamenlijk af wanneer we wat doen. Dit leggen we vast in onze startnotitie. Hierdoor is voor zowel gemeente Zwolle als PwC duidelijk wat de planning is, wie waarvoor verantwoordelijk is en wat de verwachtingen zijn.

De reikwijdte van onze controle

U hebt ons verzocht de jaarrekening 2020 van gemeente Zwolle te controleren. De jaarstukken bestaan uit meerdere onderdelen, die wij niet allemaal met dezelfde diepgang controleren. Onderstaand hebben wij daarom weergegeven op welke wijze wij de verschillende onderdelen van de jaarstukken in onze controle betrekken.

Als raad kunt u daarnaast de accountant speerpunten meegeven bij de uitvoering van de controle. Als speerpunt hebt u integriteit in het aannameproces bij ons aangedragen.

Het normenkader als meetlat voor de controle

In onze controleverklaring geven wij tevens een oordeel over de rechtmatigheid van de jaarrekening. De rechtmatigheid omvat drie aspecten:

- **Begrotingsrechtmatigheid:** handelt het college binnen de door u beschikbaar gestelde budgetten en kredieten.
- **Misbruik en oneigenlijk gebruik:** zijn in (de uitvoering van) het beleid voldoende waarborgen opgenomen om misbruik of oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving te voorkomen of tegen te gaan?
- **Voorwaardencriterium:** zijn de baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming met wet- en regelgeving tot stand gekomen?

Specifiek ten aanzien van het voorwaardencriterium geldt dat u als gemeente voor een deel zelf bepaalt welke wet- en regelgeving betrokken wordt in de controle. Deze wet- en regelgeving wordt vastgelegd in het normenkader. Het college stelt dit normenkader vast en legt dit minimaal ter kennisname voor aan u als raad. Uw college legt het normenkader jaarlijks in januari van het volgende jaar aan u voor. Het normenkader voor 2020 moet daarom nog worden vastgesteld.

Onderstaand is weergegeven welke keuzes u als gemeente hebt ten aanzien van wat wel en wat niet in het normenkader dient te worden opgenomen.

Omvangbepaling en materialiteit

Reikwijdte controle

De reikwijdte van onze controle is zodanig bepaald dat er voldoende controle-informatie met betrekking tot uw jaarrekening wordt verkregen ter onderbouwing van een hoogwaardige controle.

Materialiteit bedraagt €5.680.000

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door de toepassing van materialiteit, hetgeen nader wordt toegelicht in de paragraaf [rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de jaarrekening](#).

U bepaalt, binnen de wettelijke kaders, welke goedkeuringstolerantie wij hanteren. Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden bedraagt de goedkeuringstolerantie maximaal 1% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan reserves) voor fouten en 3% voor onzekerheden. Als raad kunt u besluiten de accountant te vragen de jaarrekening met een lagere goedkeuringstolerantie te controleren. Dit hebt u niet gedaan.

De voorlopige goedkeuringstolerantie voor de jaarrekeningcontrole van 2020 is bepaald op basis van de begroting. De werkelijke lasten van 2019 waren hoger dan de begrote lasten in uw begroting voor 2020. Hierdoor is de voorlopige goedkeuringstolerantie lager dan vorig jaar. Wij stellen de goedkeuringstolerantie bij aan de hand van de werkelijke lasten (jaarrekening 2020).

Vanwege de hiervoor genoemde drempels, en vanuit kwalitatieve overwegingen, hebben wij de aard, het tijdschema en de reikwijdte van onze controlewerkzaamheden kunnen vaststellen.

	≤ 1%	≤ 3%	≥ 3%	≥ 10%
Fouten	Goedkeurend	Beperking	Afkeuring	Afkeuring
Onzekerheden	Goedkeurend	Beperking	Oordeelonthouding	

Soort tolerantie	*1.000
<u>Goedkeuringstolerantie</u>	€5.680 (vorig jaar: €6.549)
<u>Uitvoeringstolerantie</u>	€4.260 (vorig jaar: €4.912)
<u>Rapporteringstolerantie</u>	€568 (vorig jaar: €655)
<u>Wet Normering Topinkomens (WNT)</u>	
<u>Single information, Single audit (SiSa)</u>	

Goedkeuringstolerantie

De goedkeuringstolerantie is de grens die u als raad bepaalt met een maximum van 1% van de totale lasten. Indien wij afwijkingen in de jaarrekening constateren boven deze grens, leidt dat ertoe dat wij geen goedkeurende controleverklaring kunnen afgeven.

Uitvoeringstolerantie

Omdat wij in de controle gebruikmaken van deelwaarnemingen en steekproeven 'reserveren' wij een deel van de goedkeuringstolerantie voor onontdekte fouten. Om die reden doen wij een afslag van 25% op de goedkeuringstolerantie om te komen tot de uitvoeringstolerantie.

Rapporteringstolerantie

De rapporteringstolerantie is de grens waarboven wij geconstateerde afwijkingen aan u rapporteren. Deze grens bepaalt u zelf en is afhankelijk van de mate van detail waarmee u geïnformeerd wilt worden. De hoogte van de rapporteringstolerantie heeft geen invloed op de nauwkeurigheid of diepgang waarmee wij controleren.

Wet Normering Topinkomens

Voor de controle op de bijlage Wet Normering Topinkomens gelden de toleranties zoals jaarlijks gepubliceerd in het Controleprotocol WNT op www.topinkomens.nl. De betreffende toleranties variëren van 0 (in geval van wel/niet opnemen functionarissen) tot enkele duizenden euro's ten aanzien van onjuistheden in de verantwoording.

Single information, Single audit (SiSa)

Via de SiSa-bijlage bij de jaarrekening legt u verantwoording af over van ministeries en provincies ontvangen specifieke uitkeringen. De goedkeurings- en uitvoeringstolerantie zijn gelijk aan die voor de jaarrekening. De rapporteringstolerantie wijkt af van de jaarrekening:

- Voor regelingen < €125.000: € 12.500.
- Voor regelingen > €125.000 en <€1.000.000: 10% van de omvang basis van de specifieke uitkering.
- Voor regelingen > €1.000.000: €125.000.

Onze controleaanpak

Deze paragraaf geeft u een duidelijk inzicht in de manier waarop wij de controle van de jaarrekening van gemeente Zwolle zullen uitvoeren met de input van de vorige paragrafen.

Op basis van onze kennis van uw organisatie en de ontwikkelingen in de omgeving hebben wij in dit hoofdstuk de controlerisico's in kaart gebracht, met als doel controleprocedures te ontwerpen waarmee de mogelijke onjuistheden in de jaarrekening kunnen worden opgespoord.

De onderstaande onderwerpen komen in meer detail aan bod:

- [Fraude](#), omkoping en corruptie en naleving van wet- en regelgeving
- [Auditrisico's](#)
- [IT-risico's](#) en IT General Controls
- [Cybersecurity](#)
- [Controlestrategie per proces](#)

Onze controlefilosofie

Onze controleaanpak is naast het controleren van de jaarrekening gericht op het verbeteren van uw bedrijfsvoering inclusief digitalisering hiervan. In onze controle hanteren wij daarvoor het 3 lijnen model. Dit model geeft handvatten om te beoordelen waar in de interne beheersing risico's worden ondervangen. De verschillende lijnen staan voor de volgende plaats in de interne beheersing:

- de *eerste lijn*: in het primaire proces, onder verantwoordelijkheid van de proceseigenaar.
- de *tweede lijn*: in de ondersteunende processen zoals financiën en control, waar checks and balances ingericht zijn om fouten te signaleren.
- de *derde lijn*: in uw verbijzonderde interne controle achteraf.

	1 ^e lijn Lijnmanagement	2 ^e lijn Ondersteuning	3 ^e lijn Verbijzonderde Interne Controle
	Afdelingen	Bedrijfsvoering	VIC-functie
Gemeente	• Primair verantwoordelijk voor getrouwheid en rechtmatigheid transacties binnen eigen processen • Verantwoordelijk voor kwalitatieve analyse en toelichting P&C-producten	• Ondersteunt de afdelingen bij de optimalisering van de primaire processen • De administratie voert bij de verwerking een aantal primaire controles uit op de 1e lijn	• De VIC voert interne controles uit op de getrouwheid en rechtmatigheid van de financieel-kritische processen • Adviseert over verbetering in de 1e en 2e lijn
PwC	• Adviseert (met de VIC) preventieve interne controlemaatregelen in het primaire proces • Geeft feedback om leesbaarheid/ informatie-waarde P&C-documenten te verhogen	• Adviseert preventieve interne controlemaatregelen in het ondersteunende proces en de IT • Geeft adviezen om effectiviteit controle-werkzaamheden te vergroten	• Adviseert/klankbord om te komen tot een effectieve en efficiënte controleaanpak • Maakt waar mogelijk gebruik van de werkzaamheden van de VIC

Wij rapporteren via het push-left principe

Het push-left principe is erop gericht de interne beheersing in de 1e en 2e lijn te optimaliseren. Dit vanuit het uitgangspunt dat fouten voorkomen beter is dan achteraf constateren. Indien er tekortkomingen zijn in de interne beheersing in de 1e en 2e lijn, dan zullen wij deze daarom rapporteren als bevinding, ook als deze in de 3e lijn met verbijzonderde interne controle ondervangen worden.

Fraude, omkoping en corruptie en naleving van wet- en regelgeving

Uw risicobeoordelings- en beheersingsproces

Wij willen inzicht krijgen in uw risicobeoordeling en uw proces om de risico's vast te stellen, te beheersen en te communiceren op het gebied van fraude, omkoping, corruptie en niet-naleving van wet- en regelgeving. In dit verband willen wij een dialoog voeren met de auditcommissie, het college en uw organisatie. Het is belangrijk om zelfstandig als gemeente frauderisico-analyses op te stellen. Wij hebben hier in voorgaande jaren ook over gesproken met het management. We merken dat uw organisatie bewuster wordt van risico's ten aanzien van fraude, zelfstandige frauderisicoanalyses hebben nog niet de prioriteit gekregen gezien de huidige ontwikkelingen.

Voor een overzicht van de verantwoordelijkheden van het management, het college van burgemeester en wethouders en de raad en de accountant in dit verband, [klik hier](#). In dit kader zullen we het onderzoek door de organisatie en/of opvolging van gemelde (vermoeden van) fraude-incidenten opvolgen.

Ons 'thought leadership' inzake recente ontwikkelingen in fraude en naleving

Met onze [Global Economic Crime and Fraud Survey 2020](#) en onze [Netherlands Economic Crime Survey 2019](#) kunt u meer inzicht krijgen in het huidige fraudelandschap en de fraudedynamiek – klik op onderstaande publicaties voor nadere informatie.

Significante en overige verhoogde risico's

Op basis van onze kennis van uw organisatie hebben wij de controlerisico's in kaart gebracht, met als doel controleprocedures op te zetten waarmee de mogelijke onjuistheden in de jaarrekening kunnen worden opgespoord. Onderstaande tabel bevat een samenvatting van de verhoogde risico's. De frauderisico's zijn inherente en landelijke risico's. Wat deze risico's betreft hebben we geen indicatie dat deze bij gemeente Zwolle spelen, maar deze risico's zijn wel een belangrijk onderdeel in onze risicoanalyse. Samenvattend is onze inschatting dat het reguliere controlerisico verbonden aan gemeente Zwolle gelijk is gebleven ten opzichte van het jaar 2019. Wat betreft Covid-19 zijn er wel aandachtspunten die tot verhoogde risico's kunnen leiden; [hier](#) leest u daar meer over.

Inherente risico	Fout/fraude/schatting	Risiconiveau lopend jaar	Risiconiveau vorig jaar
Het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management	Fraude		
Rechtmatigheid aanbestedingen inhuur	Fouten		
Omkoop en corruptie	Fraude		
Waardering grondexploitatie	Schatting		
Prestatielevering sociaal domein	Fouten		
Frauderisico in de omzetverantwoording (grondverkoop)	Fraude		

Het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management

Achtergrond

Hoewel het risico van het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management van entiteit tot entiteit zal verschillen, is het risico niettemin bij alle entiteiten aanwezig (in overeenstemming met ISA 240).

Belangrijke factoren bij deze observatie

Het risico van het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management wordt beïnvloed door:

- schattingen zoals voorzieningen en bijzondere waardeverminderingen;
- handmatige journaalposten;
- verschuivingen tussen budgetten of projecten.

Geplande controlerespons

Wij zullen gegevensgerichte werkzaamheden uitvoeren op journaalposten en boekingen die voldoen aan de risicocriteria die wij identificeren vanuit onze fraudeanalyse. Hierbij nemen wij een zekere mate van onvoorspelbaarheid op bij het bepalen van de aard, timing en hoeveelheid van controlewerkzaamheden.

Daarnaast voegen wij een element van onvoorspelbaarheid toe aan de controle en controleren wij schattingen op afwijkingen.

Rechtmatigheid aanbestedingen inhuur

Achtergrond

(Europese) aanbestedingen betreft complexe regelgeving. Voor de jaarrekeningcontrole merken wij inhuur derden aan als significant risico.

Belangrijke factoren bij deze observatie

De kans op een fout is hoog aangezien de regelgeving complex is. Specifiek hebben wij het risico op een fout bij inhuur derden vastgesteld als een significant risico. Dit vanwege de complexiteit, bevindingen in het verleden die doorlopen in het huidige begrotingsjaar en de grote omvang van inhuur derden bij gemeente Zwolle.

Het risico bij overige aanbestedingsonderdelen hebben wij vastgesteld als verhoogd, maar niet significant. Afgelopen jaren is er namelijk beperkt sprake geweest van fouten in deze onderdelen. Tegelijkertijd betreft het complexe regelgeving waardoor er inherent sprake is van verhoogde risico's.

Geplande controlerespons

We voeren een gegevensgerichte controle uit op de aanbestedingen waarbij we vaststellen dat de juiste aanbestedingsvorm is gekozen. In het bijzonder voeren we aanvullende analyses en controles uit op inhuur derden. Daarbij toetsen we ook de naleving van het inkoopbeleid van gemeente Zwolle.

Omkoping en corruptie

Achtergrond

De gemeentesector is aangemerkt als een sector met een verhoogde kans op corruptie/omkoping (al dan niet in combinatie met aanbestedingen). De reden hiervoor is dat er bij gemeenten transacties van relatief grote omvang zijn die veelal tot stand komen met tussenkomst van derden.

Belangrijke factoren bij deze observatie

Kans op fouten door corruptie/omkoping is aanwezig, maar zien wij niet als hoog voor de gehele organisatie. Met name de transacties ten aanzien van aanbestedingen en de verkoop van grondposities zien wij als transacties met een verhoogde kans. Deze transacties zijn veelal omvangrijk, daardoor is een mogelijke fout als gevolg van corruptie/omkoping groot.

Geplande controlerespons

Tijdens de controle van de aanbestedingen beoordelen we naast de rechtmatigheid tevens het proces waarin de aanbesteding tot stand is gekomen. Hierbij nemen wij onder andere functiescheidingen en totstandkoming in overeenstemming met het inkoopbeleid in overweging.

Wat betreft grondtransacties beoordelen wij of de transactie in overeenstemming met de mandaatregeling wordt uitgevoerd en of de verkoopprijzen conform de nota grondprijzen zijn.

Waardering grondexploitatie

Achtergrond

De grondexploitatie is een significant onderdeel van de jaarrekening van gemeente Zwolle. Daarbij wordt de waardering van de grondexploitatie beïnvloed door een groot aantal schattingselementen.

Belangrijke factoren bij deze observatie

De parameters die worden gehanteerd hebben significante invloed op de waardering van de grondexploitatie. Wij zullen deze in lijn met voorgaande jaren in detail controleren.

Een andere belangrijke factor voor de waardering van de grondexploitatie zijn de toekomstige verwachtingen. Wij zullen de door u gemaakte verwachtingen toetsen aan huidige marktcondities en aan inzichten die wij krijgen van vergelijkbare gemeenten. Daarnaast zijn in het verleden bevindingen geconstateerd ten aanzien van de winstneming en de berekeningssystematiek daarvan. Voorgaand jaar hebben wij vastgesteld dat de winstnemingen conform het BBV zijn berekend.

Geplande controle respons

De uitgangspunten bespreken we met de organisatie en het management. Daarnaast stellen we vast in hoeverre de verwachtingen van vorig jaar in het huidige jaar gerealiseerd zijn. Tevens sluiten we de uitgangspunten waar mogelijk aan met onderzoeken van externe partijen.

Voor dit begrotingsjaar geldt dat er een herziening heeft plaatsgevonden in de regelgeving omtrent het onderbouwen en controleren van schattingen, waaronder de voorziening van de grondexploitatie. [Hier](#) leest u daar meer over.

Prestatielevering sociaal domein

Achtergrond

Voor het vaststellen van de prestatielevering is de gemeente deels afhankelijk van derde partijen. Daarnaast voert de gemeente zelf een steekproef uit ten aanzien van de prestatielevering van PGB-lasten. Het vaststellen van de prestatielevering is lastig en de gemeente blijft daarin afhankelijk van zorgaanbieders en hun accountants in de aanlevering van de productieverantwoordingen.

Belangrijke factoren bij deze observatie

De kans op onzekerheden vanuit de prestatielevering is hoog vanwege de afhankelijkheid van derde partijen. De verwachte omvang van de fouten en onzekerheden past binnen de goedkeurings-tolerantie, maar heeft daarmee wel invloed op de beschikbare ruimte voor andere fouten en onzekerheden. Daarom is het risico als een verhoogd risico ingeschat voor de controle van 2020. Belangrijk is dat de gemeente blijft waarborgen dat verantwoordingen van zorgaanbieders tijdig worden ontvangen.

Voor 2020 zal vooral ook de continuïteitsbijdrage (Covid-19-maatregel) voor zorgaanbieders en gemeenten een aandachtspunt zijn voor de controle. Hoe wordt verantwoording afgelegd over de prestatielevering en wat betekent dit voor de huidige contractafspraken?

Geplande controlerespons

Voor de PGB's (beschermd wonen) geldt dat de gemeente een steekproef uitvoert onder cliënten om de prestatielevering vast te stellen. Wij zijn vanuit onze controle bij dit proces betrokken en nemen de uitkomsten mee.

Voor de Zorg In Natura sluiten we de verantwoorde zorg aan met de productieverantwoordingen van de zorgaanbieders.

Risico van fraude in de omzetverantwoording

Achtergrond

Bij het vaststellen en beoordelen van het risico van materiële onjuistheden als gevolg van fraude is het risico van fraude in de omzetverantwoording een verondersteld significant risico (in overeenstemming met verslaggevingsstandaard ISA 240).

Belangrijke factoren bij deze observatie

Binnen de gemeente is sprake van een aantal grote opbrengststromen. De grondopbrengsten hebben we als significant aangemerkt met betrekking tot de juistheid.

Geplande controlerespons

We voeren gegevensgerichte werkzaamheden uit op de grondverkopen waarbij we onder meer vaststellen dat marktconforme prijzen zijn berekend en of meerdere functionarissen met verschillende belangen betrokken zijn.

IT-risico's en IT General Controls

Afgelopen periode hebben wij de IT General Controls ('ITGC') van gemeente Zwolle beoordeeld. De ITGC zijn het beleid en de procedures die worden gebruikt om de IT-omgeving en de IT-activiteiten te beheren, en het proces van geautomatiseerde applicatiecontroles en geautomatiseerde accounting-procedures die afhankelijk zijn van computerprocessen te garanderen.

We evalueren onder andere ITGC's omdat bepaalde handmatige beheersmaatregelen en rapporten afhankelijk zijn van systeem gegenereerde informatie. In onze controle noemen we dit IT-afhankelijkheden. In de figuur zijn alle IT-risico's opgenomen die de controle raken. Wij rapporteren over de belangrijke aanbevelingen in onze rapportage interim-bevindingen, aan u als raad verstrekken we de belangrijkste punten in de boardletter.

Omvangsbepaling IT

Wij hebben applicatiesystemen, datawarehouses, rapportages en lagen van ondersteunende IT-infrastructuur (database, besturingssysteem en netwerk) die bij de desbetreffende bedrijfsprocessen betrokken zijn vanaf het allereerste begin van een transactie tot de vastlegging ervan in het grootboek beoordeeld. Die transacties leiden uiteindelijk tot verslaglegging in de jaarrekening. Derhalve kunnen deze systemen en de IT-infrastructuur (of een deel daarvan) van belang zijn voor de controle. De systemen die wij beoordelen ten behoeve van de jaarrekeningcontrole betreffen:

- Enterprise OneWorld (JD Edwards) t.b.v. de financiële administratie.
- Suite4SD (GWS4all) t.b.v. Wmo-hulpmiddelen.
- Gidso Regie en Gidso Financieel t.b.v. Jeugdzorg en Wmo overig.
- Youforce en Beaufort t.b.v. de salarisadministratie.
- BNG-bankapplicatie t.b.v. het betaalproces.

Eerste observaties

Net als voorgaande jaren kent onder andere het change management-proces nog tekortkomingen. Uw organisatie is momenteel verbeteringen aan het opzetten. In de aankomende periode zullen we de opzet van deze verbeteringen beoordelen waarover we u verder informeren in onze boardletter.

Onze aanpak van cyberveiligheid

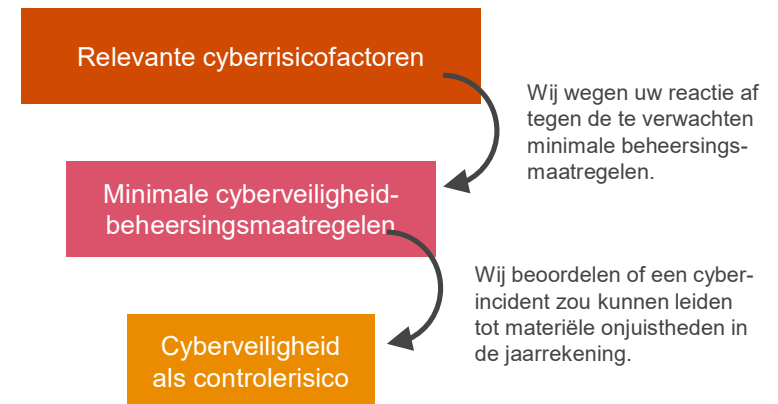
Digitale informatie is de levensader geworden voor het hedendaagse onderling verbonden ecosysteem van het bedrijfsleven en wordt steeds waardevoller voor organisaties en voor handige bedreigingsfactoren. Dit is voor uw organisatie niet anders. Door digitalisering wordt u blootgesteld aan nieuwe digitale kwetsbaarheden, waardoor effectieve interne beheersingsmaatregelen rond cyberveiligheid en privacy belangrijker worden dan ooit. Als onderdeel van onze controle bekijken we de gevolgen die cyberveiligheidsrisico's kunnen hebben voor de jaarrekening en bedenken we een passende reactie om die risico's waar nodig aan te pakken.

Onze aanpak van cyberveiligheid is gebaseerd op onze beoordeling van het inherente risico. Deze beoordeling begint met het vaststellen van cyberveiligheidsrisicofactoren, zoals de toepasselijkheid van specifieke wetgeving op het gebied van cyberveiligheid, het bestaan van contractuele verplichtingen inzake cyberveiligheid jegens klanten of het feit dat u zeer gevoelige persoonsgegevens verwerkt (AVG).

Ook de huidige Covid-19-crisis heeft gevolgen voor het cybersecurityrisico. Doordat mensen thuiswerken vinden snelle implementaties van nieuwe technologie plaats. Dit zorgt voor nieuwe cyberrisico's en de impact van cyberincidenten neemt toe.

Organisaties reageren op verschillende manieren op Covid-19. Vanzelfsprekend gaat de eerste zorg uit naar de liquiditeit en de continuïteit van de operatie, waarbij het risico bestaat dat niet in alle gevallen voldoende aandacht wordt gegeven aan de veiligheid van systemen en data. Wij zien dat kwaadwillenden gebruikmaken van de onzekerheid en de unieke situatie, waar organisaties veelal niet op voorbereid zijn.

Op basis van de aard, waarschijnlijkheid en omvang van deze factoren bepalen wij of de risicofactoren leiden tot een cybersecurityrisico dat materiële gevolgen zou kunnen hebben voor de jaarrekening. Daarbij houden wij ook rekening met het frauderisico in relatie tot cybersecurity.

Onze beoordeling van de relevante cyberveiligheidsrisicofactoren en onze controlerespons

Strategisch informatiebeveiligingsbeleid

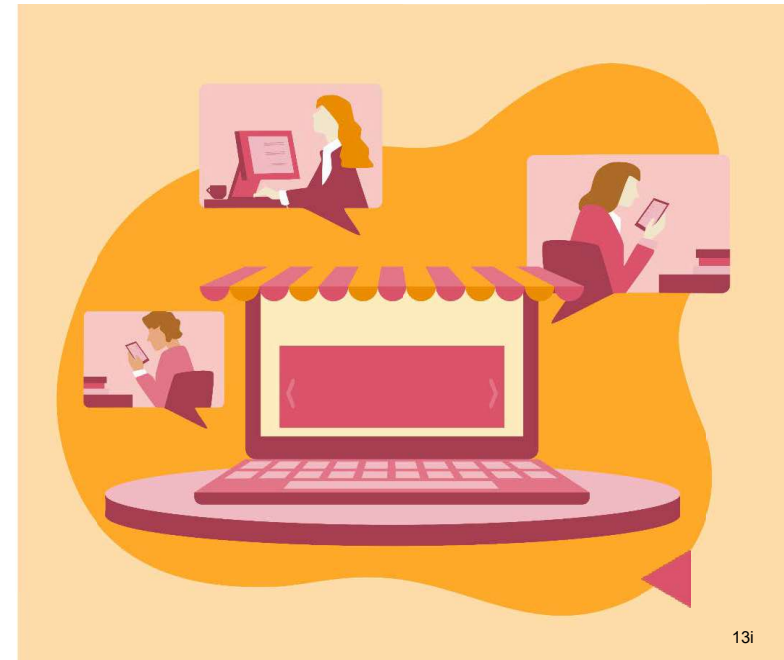
Het huidige informatiebeveiligingsbeleid is vastgesteld in 2018 en tot dusver ongewijzigd. Speerpunt in dit beleid is dat de gemeente een transitie wil maken van verantwoordingsmanagement naar risicomanagement.

De gemeente is momenteel een risicoanalyse aan het uitvoeren met betrekking tot cybersecurity. Alle processen, systemen en kwetsbaarheden worden hierbij in beeld gebracht. Tevens wordt er gewerkt aan het implementeren van de BiO (Baseline informatiebeveiliging Overheid). Ook is er aandacht voor het verbeteren van de governance rondom informatiebeveiliging en het verder verhogen van de volwassenheid van de geïmplementeerde beheersingsmaatregelen.

Controle opvolging

Er is binnen een gemeente vooral sprake van gevoelige persoonsgegevens, een belangrijk object maar geen specifieke impact op de controle. Wij constateren dat gemeente Zwolle actief aandacht besteedt aan informatiebeveiliging, waaronder controle door functionarissen gegevensbescherming.

Wij zullen in besprekingen inzake de IT-omgeving en -processen mogelijke risico's aan u terugkoppelen. Daarnaast zullen we aan de hand van geregistreerde datalekken vaststellen of er grote security-incidenten hebben plaatsgevonden en wat de mogelijke impact is op de controle.

Inzet data-analyse in de controle

We weten dat het belangrijk is om gelijke trend te houden met onze klanten. We passen onze aanpak aan, aan de situatie om te komen tot een digitale controle – oftewel meer gebruik te maken van onze technologie die naast die van u werkt. Het optimaal benutten van uw investering en verbetering zal tegelijkertijd leiden tot grotere voordelen voor de digitale controle van PwC zoals HR-inzichten.

Voor gemeente Zwolle maken wij gebruik van de onderstaande tool:

Data-analyse tool	Inzet in de controle
HR4Insights	HR4Insights richt zich op de controle van de salariskosten. Door het geautomatiseerd uitvoeren van een aantal controlestappen (zoals een integrale bruto-nettocontrole en het vaststellen van de juistheid van de sociale premies) kan snel worden geconcludeerd of de salarisadministratie op orde is.

Connect - uw portaal naar de controle

Delen van informatie door samenwerking nu eenvoudiger

We zullen bij onze samenwerking gebruikmaken van Connect, onze mondiale coördinatietool, en uw portaal naar de controle. Met de tool wordt realtime communicatie in de werkstroom tussen uw teams en die van ons 24/7 gestroomlijnd, gestandaardiseerd en geautomatiseerd, ongeacht waar u zich bevindt.

Enkele voordelen

- Doordat aangeleverde documenten en opvolging hiervan zich allemaal op één plek bevinden, worden vertragingen of kwesties meteen gesignaleerd.
- Betere informatie-uitwisseling en documentenbeheer door middel van een veilige webtool.

[Klik op deze link voor een voorbeeldfilmje over Connect](#)

Onze controlestrategie per materiële proces

Het college is verantwoordelijk voor het inrichten van een goede interne controleomgeving. Dit is noodzakelijk voor het opstellen van een jaarrekening die geen materiële onjuistheden bevat als gevolg van fraude of fouten. Voor het ontwikkelen van de controlestrategie hebben we de interne beheersmaatregelen die voor de controle van toepassing zijn bijgewerkt. We hebben de opzet van de beheersmaatregelen geëvalueerd en vastgesteld of ze zijn geïmplementeerd. Op basis van het resultaat van onze evaluatie en de inherente risico-inschatting van de processen zijn wij voornemens de volgende controlestrategie uit te voeren:

Processen	<u>Verwachte ITGC-zekerheid</u>	Verwachting steunen op beheersmaatregelen	Geplande gegevensgerichte werkzaamheden
Inkopen en betalingen	N	Gedeeltelijk	Normaal
Aanbestedingen	N	Geen	Hoog**
Salarissen	N	Gedeeltelijk	Normaal
Inkomende subsidies	N	Geen	Normaal
Grondexploitaties	N	Geen	Hoog**
Sociaal domein en Sociale Zaken	N	Gedeeltelijk*	Gemiddeld**
Overige opbrengsten (parkeren, omgevingsvergunningen, huren en pachten en overig)	N	Geen	Normaal
Verstrekke subsidies	N	Geen	Normaal

* We verwachten bij deze processen te steunen op de beheersingsmaatregelen rondom de betaling

** De geplande gegevensgerichte werkzaamheden zijn hier hoger dan normaal vanwege verhoogde risico's, deze risico's leest u [hier](#).

- ☰ Introductie
- 📄 Kernboodschappen
- 📄 Onze controleopdracht
- 📄 Onze controleaanpak
- ★ Overige onderwerpen
- Afhankelijkheid van derden
- Externe ontwikkelingen
- Schattingen
- 📄 Communicatie

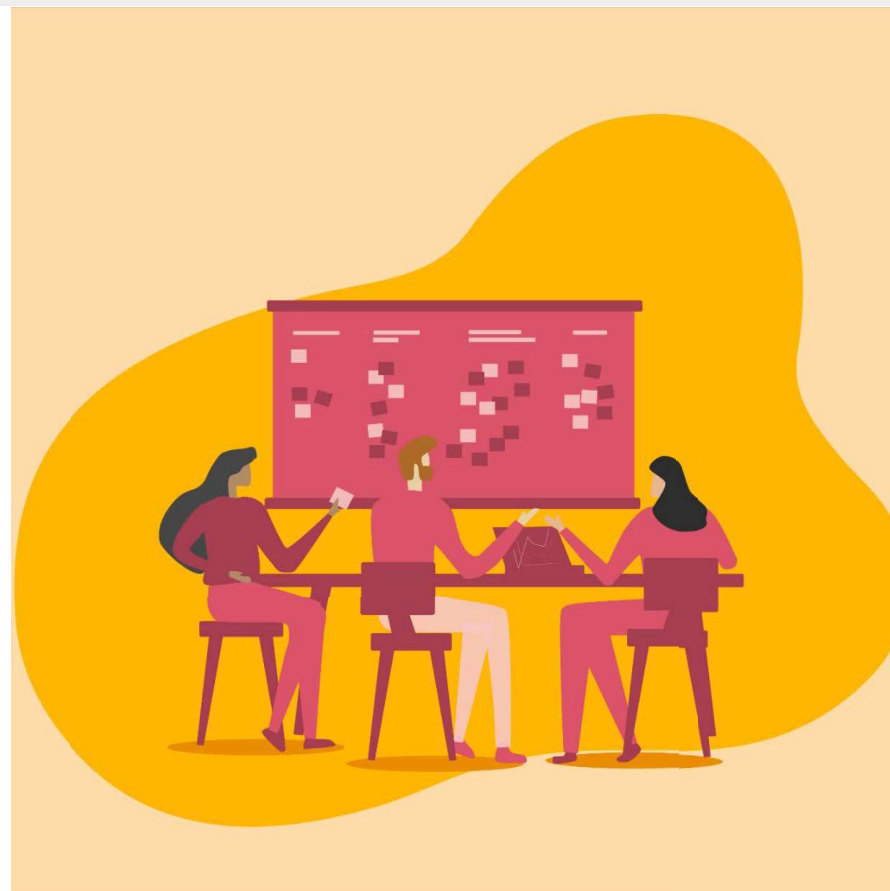
Overige onderwerpen

Afhankelijkheid van derden

In deze paragraaf besteden wij aandacht aan de afhankelijkheid van derden in het controleproces.

Externe ontwikkelingen

Een aantal externe ontwikkelingen en schattingen (waaronder Covid-19 en Standaard 540) worden behandeld.

Het college en wij zijn afhankelijk van derden

Een deel van uw gemeentelijke taken hebt u uitbesteed aan derden. Dit betekent dat voor de verantwoording van de bijbehorende baten en lasten u afhankelijk bent van verantwoordingen (vaak inclusief controleverklaringen) van derden voor het opstellen van uw jaarrekening.

Onderstaand hebben wij de met de organisatie uitgevoerde inventarisatie van deze afhankelijkheden weergegeven, inclusief de impact hiervan op onze werkzaamheden.

Onderwerp	Partij waaraan is uitbesteed	Heeft college reeds afspraken gemaakt over tijdige aanlevering	
		ja	nee
1 Pgb Jeugd en Wmo	SVB	●	○
2 Eigen bijdrage Wmo	CAK	●	○
3 Gemeentelijke belastingen	GBLT	●	○
4 Salarisverwerking	Raet/ONS	●	○

Ontwikkelingen die u als raad raken

Covid-19

De Covid-19-uitbraak heeft zich in 2020 razendsnel ontwikkeld, met een aanzienlijk aantal besmettingen en grote economische gevolgen. Maatregelen die zijn genomen om het virus in te dammen hebben gevolgen voor de economische activiteiten van onder andere uw gemeente, wat vervolgens leidt tot implicaties voor de financiële verslaggeving.

Risicobeoordeling gevolgen van Covid-19 voor de prestaties van gemeente Zwolle

In de huidige situatie heeft Covid-19 tot dusver grote gevolgen voor de financiële positie en de financiële resultaten van de verschillende beleids-terreinen van gemeente Zwolle. Covid-19 heeft gevolgen voor risico's, onzekerheden en verwachtingen die relevante informatie kunnen vormen voor stakeholders bij het beoordelen van de financiële positie en vooruitzichten van de gemeente.

Het college heeft in mei de eerste verwachtingen in een informatienota over Covid-19 voorgelegd aan de raad. Uw MTZ heeft onlangs een rapportage met de actuele situatie voor gemeente Zwolle (inclusief geactualiseerde risicobeoordeling en een update van de financiële effecten) beoordeeld. Het college zal de raad verder informeren in beleidsrapportage 2020-2, die op de agenda staat voor de raadsvergadering in november.

Op dit moment is uw VIC, met de hulp van het Covid-19-team en de afdelingen, een uitgebreide risicoanalyse aan het opstellen. Hierin staan onder andere de landelijke en uw eigen Covid-19-maatregelen en de invloed daarvan op de interne processen, de financiële effecten en de jaarrekening centraal. Hieruit vloeit een controlframework met controles en aandachtsgebieden die de aandacht hebben van onder andere uw VIC.

In de aankomende periode gaan we hierover in gesprek met de VIC en bepalen we onze gezamenlijke controleaanpak ten aanzien van de onderdelen van de jaarrekening die geraakt worden door Covid-19.

Gevolgen van Covid-19 leiden tot aandachtspunten in onze controleaanpak

De gevolgen van Covid-19 voor onze risicobeoordelingen leiden tot dusver tot de volgende verhoogde risico's:

- Onrechtmatige of onjuiste verstrekkingen uit hoofde van de Tozo-regeling of van de reguliere bijstandsregelingen.
- Waardering van de vorderingen sociale zaken.
- Waardering van overige vorderingen.
- Waardering van verhuurd vastgoed.
- Waardering van verstrekte leningen.
- Transacties met verbonden partijen, bijvoorbeeld het risico op staatsteun.
- Waardering van de grondexploitaties.
- Waardering van grote projecten.
- Volledige en juiste toelichting omtrent garantstellingen, waaronder het risico om aangesproken te worden voor deze garantstellingen.

Naast bovenstaande risico's heeft Covid-19 impact op onze risico-inschatting van het doorbreken van de interne beheersing. Dit is altijd een verhoogd risico in onze controle in verband met frauderisico's. Als gevolg van onder andere de Covid-19-maatregelen leidt dit tot nieuwe frauderisicofactoren.

Naar aanleiding van de geactualiseerde risicobeoordeling van gemeente Zwolle en het plan van de VIC zullen wij onze risicobeoordeling actualiseren en onze controleaanpak hierop aanpassen.

N.B. Deze lijst van aandachtspunten is niet limitatief; naar aanleiding van uw actualisatie en onze risicobeoordeling kunnen nieuwe risico's volgen.

- Introductie
- Kernboodschappen
- Onze controleopdracht
- Onze controleaanpak
- Overige onderwerpen
- Afhankelijkheid van derden
- Externe ontwikkelingen
- Schattingen
- Communicatie

Ontwikkelingen die u als raad raken

Nieuwe datum invoering Omgevingswet

Waarschijnlijk is de nieuwe Omgevingswet vanaf 1 januari 2022 van kracht. Door de ingangsdatum met één jaar uit te stellen, krijgen onder andere gemeenten meer tijd en ruimte om de wet goed uit te voeren. Het voorstel van de nieuwe inwerktredingsdatum wordt in het najaar voorgehangen in de Eerste en Tweede Kamer.

Wij verwachten dat de nieuwe startdatum van 1 januari 2022 aangenomen wordt en derhalve adviseren wij u ook om actief verder te gaan met de voorbereidingen van de nieuwe wet.

Eindsprint naar de inrichting van de organisatie voor de rechtmatigheidsverantwoording

Het college zal over boekjaar 2021 zelf een rechtmatigheidsverantwoording moeten afleggen, die deel uitmaakt van de jaarrekening. Op 20 maart 2020 is de 'Notitie Rechtmatigheidsverantwoording' van de Commissie Bedrijfsvoering en Auditing Decentrale Overheden (BADO) gepubliceerd, waarin nadere invulling wordt gegeven aan de opbouw, rollen en verantwoordelijkheden en onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording. Het is van groot belang dat alle voorbereidingen voor de rechtmatigheidsverantwoording in 2020 worden getroffen, zodat direct per 1 januari 2021 de informatie wordt verzameld die hiervoor nodig is. Wij zullen gedurende de controle hieraan aandacht besteden en u verder informeren in onze boardletter.

Herziene richtlijn voor onderbouwing en controle van schattingen

De herziening heeft belangrijke implicaties voor het college dat verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening.

De standaard voor de controle van schattingen en toelichtingen daarop, ISA 540, is herzien. Deze herziening gaat in vanaf begrotingsjaar 2020.

Deze herzieningen in ISA 540 kunnen belangrijke implicaties hebben voor het college dat verantwoordelijk is voor het opstellen van de jaarrekening en voor medewerkers die rechtstreeks betrokken zijn bij de bepaling of schattingen nodig zijn.

Schattingen zijn geldbedragen die een essentieel onderdeel van de jaarrekening uitmaken. Zodra de noodzaak van een schatting erkend wordt, geldt de waardering van deze geldbedragen onder voorbehoud van schattingsonzekerheid als gevolg van inherente beperkingen in kennis of gegevens. Als gevolg daarvan kunnen de resultaten van de waarderungen sterk uiteenlopen. Uw proces en beheersingsmaatregelen voor het afleiden van de geldbedragen van schattingen brengen met zich mee dat er methodes (met inbegrip van modellen) moeten worden gekozen en toegepast waarbij gebruik wordt gemaakt van aannames en gegevens. Hiervoor is het nodig dat u een beroep moet doen op uw eigen beoordelingsvermogen, hetgeen kan leiden tot complexiteit en subjectiviteit (met inbegrip van mogelijke vertekening) in uw waarderungen.

Door deze factoren kunnen uw schattingen gevoelig zijn voor materiële onjuistheden. Wij onderkennen de volgende schattingen in uw jaarrekening, die gevolgen zouden kunnen ondervinden:

- Waardering materiële vaste activa met een economische functie.
- Waardering van de grondexploitaties.
- Waardering van de vorderingen sociale zaken.
- APPA-voorziening.

In veel gevallen zullen er wijzigingen zijn in de aard en de omvang van informatie. Wij, als uw accountant, verzoeken u informatie te verstrekken inzake uw proces en beheersingsmaatregelen voor:

- het vaststellen van de noodzaak van schattingen, bijvoorbeeld de transacties, voorwaarden of gebeurtenissen die aanleiding geven tot die schattingen;
- het afleiden van de geldbedragen voor schattingen en daarmee samenhangende toelichtingen.

Door afwezigheid van deze processen en beheersingsmaatregelen kan uw jaarrekening gevoeliger worden voor materiële onjuistheden.

Introductie

Kernboodschappen

Onze controleopdracht

Onze controleaanpak

Overige onderwerpen

Communicatie

Ons team (centraal)

Planning van de controle

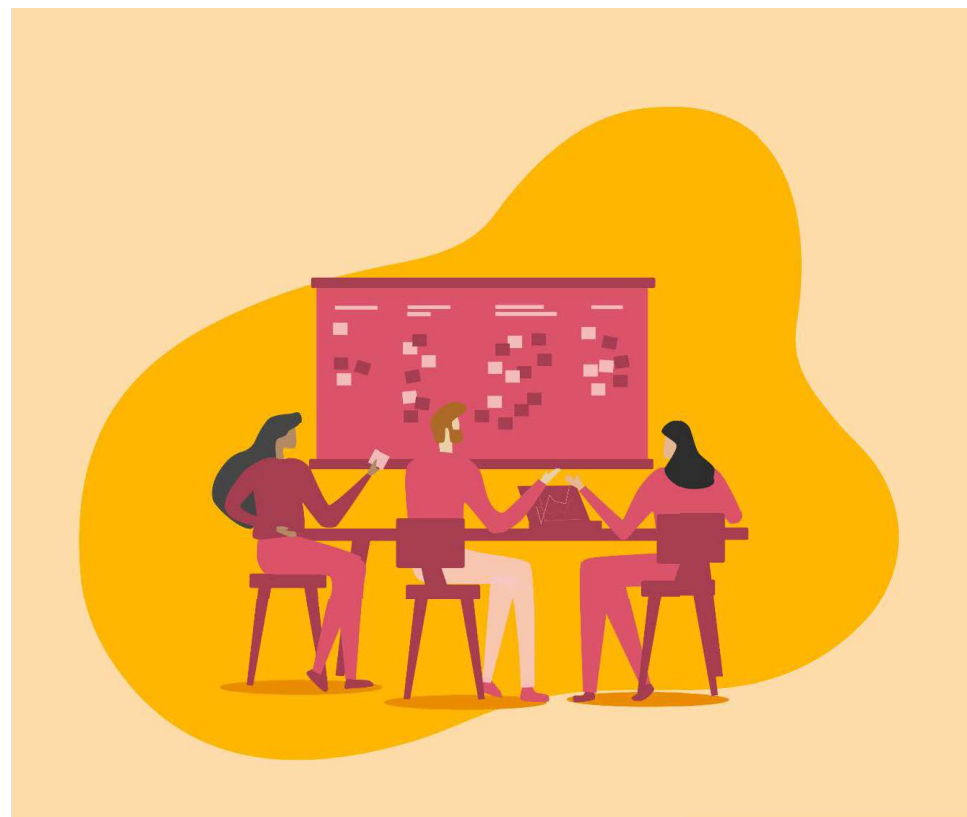
Onze samenwerking

Interne Auditfunctie

Aandachtspunten van de controle

Communicatie

In deze paragraaf beschrijven we onze [samenwerking](#) en de grondslag voor ons [honorarium](#).

Ons team

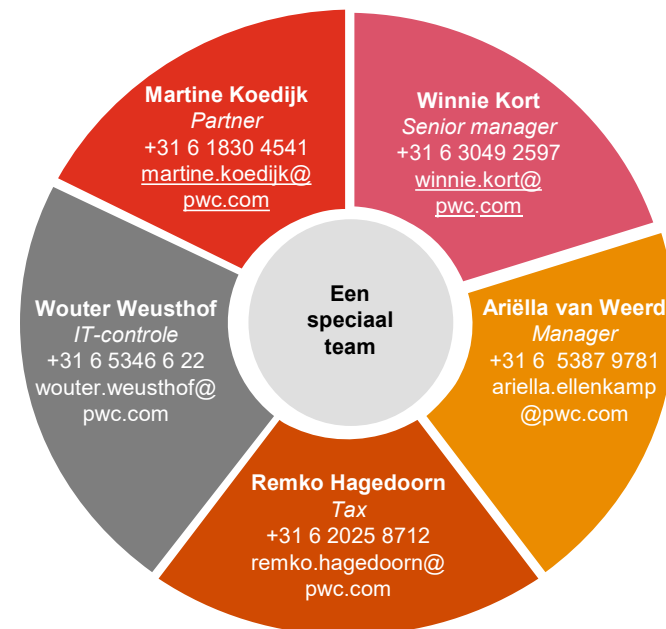
Versterking in aansturing

Ons team streeft ernaar wanneer nodig voor u beschikbaar te zijn. In de figuur hiernaast vindt u een overzicht van de belangrijkste leden van ons ervaren controleteam en hun functies en contactgegevens, zodat u hen op elk moment kunt bereiken.

Ten opzichte van vorig jaar is het volgende gewijzigd:

De kern van het team is gelijk gebleven. Voor de rol van opdrachtmanager is Winnie Kort aan het team toegevoegd. Winnie heeft veel kennis en ervaring in de BB-sector. Vanuit deze rol brengt zij kennis met zich mee en weet zij welke behoeften er zijn vanuit het controleteam maar ook zeker vanuit het management van de gemeente.

Daarnaast zetten wij specialisten in bij onze controle (bijvoorbeeld voor btw).

Onze planning van de controle 2020

De afgelopen periode hebben wij met de organisatie en de griffie de planning voor onze controle afgestemd. Het resultaat daarvan is onderstaand op hoofdlijnen weergegeven. Hierbij hebben wij aangegeven tot welk product dit leidt en aan welk gremium dit product gericht is.

Uiteraard vindt bij alle rapportages hoor- en wederhoor plaats om de feitelijke af te stemmen.

Onze samenwerking tijdens de controle

De controle van de jaarrekening van gemeente Zwolle vereist voldoende tijd en aandacht van teamleden van het juiste niveau voor inhoudelijke werkzaamheden, beoordeling en begeleiding. In overeenstemming met de maatregelen die zijn voorgeschreven in het rapport 'In het publiek belang', geven wij hieronder een samenvatting van het aantal uren dat wij verwachten te besteden aan de controle over 2020.

Geen bedreigingen inzake onze onafhankelijkheid geïdentificeerd

Het Nederlands recht en ons interne beleid verplichten ons onze onafhankelijkheid actief te beschermen. Om onze onafhankelijkheid te garanderen, controleren wij onder meer - vooraf - dat elk controleverzoek en verzoek om controleverwante en niet-controlediensten onze onafhankelijkheid niet in gevaar brengt, in overeenstemming met de huidige externe regelgeving en hetgeen hierover met u is afgesproken.

Wij voeren conform afspraak geen andere opdrachten uit voor gemeente Zwolle. Hierdoor is er geen sprake van een bedreiging voor onze onafhankelijkheid als accountant van uw gemeente. Tevens hebben alle teamleden betrokken bij de controle van de gemeente verklaard persoonlijk onafhankelijk te zijn van de gemeente.

Geplande uren voor de controle

Bij onze controlehonoraria gaan wij ervan uit dat de reikwijdte van onze controle niet verder wordt gewijzigd en dat het college de vereiste informatie zal verstrekken en ons toegang verleent tot alle relevante informatie en medewerkers in overeenstemming met onze verwachtingen en tijdschema's. Onze geplande uren zijn gebaseerd op levering op basis van in één keer goed ('first-time-right') en tijdige aanlevering van de verzochte documenten. Alle werkzaamheden met betrekking tot speciale of specifieke projecten zullen afzonderlijk en in overleg in rekening worden gebracht. Wij zullen gebruikmaken van een webportaal (Connect) voor het aanvragen en ontvangen van te verlenen diensten.

	Totaal aantal geplande uren	%
Partner	115	6%
(Senior) manager	350	17%
Overige medewerkers	1.550	77%
Totaal	2.015	

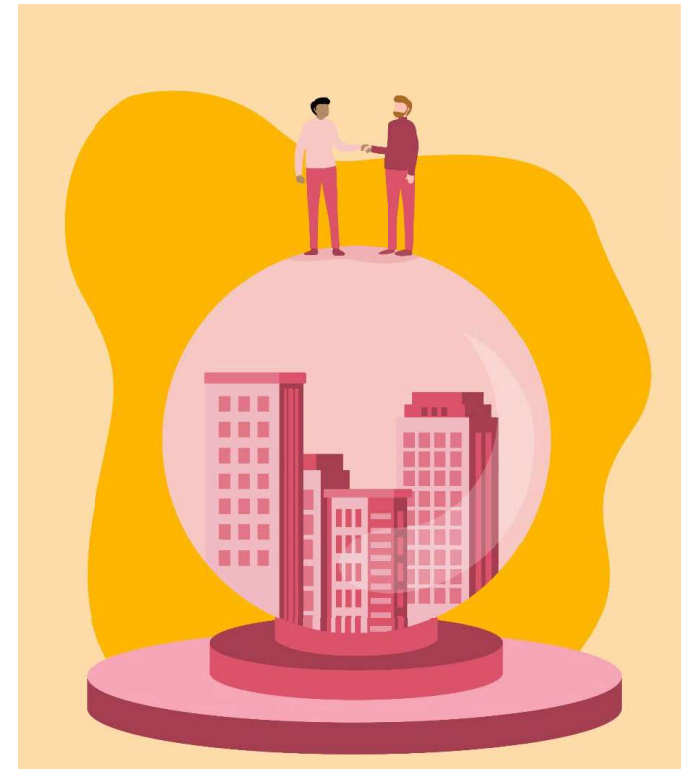
Onze samenwerking met de Verbijzonderde Interne Controle

We ervaren een goede samenwerking

Bij onze controle werken wij samen met uw Verbijzonderde Interne Controle (VIC). Wij blijven echter zelf verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening. Daarom hebben wij afspraken met uw VIC omtrent de uitvoering van de controlewerkzaamheden waar wij gebruik van maken voor onze controle. De samenwerking met de VIC is als volgt gestructureerd:

- De VIC verzorgt de documentatie en rapportage van de door haar uitgevoerde werkzaamheden.
- Wij voeren controlewerkzaamheden uit op de dossiers die reeds door de VIC zijn gecontroleerd, zodat de belasting voor uw organisatie zo laag mogelijk is.
- Wij voeren naar eigen inzichten alle procedures uit die we nodig vinden om de verantwoordelijkheid voor de controle op ons te kunnen nemen. Dit doen wij in overleg met uw VIC.

Wij hebben met de VIC besproken in hoeverre wij gebruikmaken van de door haar uitgevoerde procedures, en hebben de omvang van ons controlewerk daarop afgestemd.

Onze communicatie over de belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle

Als PwC vinden wij het van belang om u te laten zien op welke wijze wij de belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle aan u rapporteren. Deze hebben we opgenomen in onderstaande tabel.

Vereiste communicatie op grond van controlestandaarden	Controleplan	Rapportage interim-bevindingen/ boardletter	Accountants-verslag
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant	•		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC	•		•
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle		•	•
Eventuele ontdekte of vermoede fraude		•	•
Niet-naleven van wet- en regelgeving			•
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management			•
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring			•
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door het college			•
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op het financiële verslaggevingsproces			•
Niet-gecorrigeerde afwijkingen			•
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de entiteit			•
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's	•		•

Overzicht van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college en de raad voor de jaarrekening

Het college is verantwoordelijk voor:

- het opstellen en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en het bepaalde bij en krachtens de Wet normering topinkomens ('WNT');
- de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen; en voor
- interne beheersingsmaatregelen die het college noodzakelijk acht om een jaarrekening te kunnen opstellen die geen afwijkingen van materieel belang bevat door fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college afwegen of de financiële positie voldoende is om de gemeente in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen.

De raad is verantwoordelijk voor het toezicht op het proces van de financiële verslaggeving door de gemeente.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het plannen en uitvoeren van een controleopdracht op een manier die ons in staat stelt om voldoende en passende controle-informatie te krijgen die een basis voor onze verklaring biedt.

Onze doelstellingen zijn het krijgen van redelijke zekerheid of de jaarrekening als geheel geen onjuistheden van materieel belang bevat of die nu worden veroorzaakt door fraude of door fouten, en het afgeven van een controleverklaring waarin onze verklaring is opgenomen. Redelijke zekerheid betekent een hoge, maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor wij mogelijk niet alle materiële onjuistheden ontdekken. Onjuistheden kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten. Zij worden als materieel beschouwd wanneer redelijkerwijs kan worden verwacht dat ze, elk afzonderlijk of in totaal, gevolgen kunnen hebben voor de economische beslissingen die gebruikers op grond van de jaarrekening nemen.

Materialiteit heeft gevolgen voor de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van vastgestelde onjuistheden op onze verklaring.

Voor een gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden verwijzen wij u naar de bijlage bij onze controleverklaring.

Overzicht van verantwoordelijkheden met betrekking tot fraude en wet- en regelgeving

De verantwoordelijkheden van het college bestaan uit:

- het identificeren en bewaken van de wet- en regelgeving die van toepassing is op de entiteit en zorgen voor volledigheid ervan;
- het uitvoeren van een risicobeoordeling waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan het risico van fraude door het bespreken van prikkels en pressiepunten, kansen, en instellingen en rationalisering, evenals het risico van niet-naleving van wet- en regelgeving;
- het ontwerpen en implementeren van programma's en beheersingsmaatregelen om fraude (fraudebestrijdingsprogramma's) en niet-naleving van wet- en regelgeving te voorkomen, te bestrijden en op te sporen;
- ervoor zorgen dat de cultuur en de omgeving van de entiteit eerlijkheid en ethisch gedrag bevorderen;
- ervoor zorgen dat de activiteiten van de entiteit worden uitgevoerd conform de bepalingen van wet- en regelgeving, en dat deze voldoen aan de wet- en regelgeving waarin de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening wordt geregeld;
- het onderzoeken van vermeende of vermoede misstanden die onder de aandacht van het college zijn gebracht.

De verantwoordelijkheden van degenen die zijn belast met governance, de raad, bestaan uit:

- het versterken van een cultuur van eerlijkheid en ethisch gedrag door middel van actief toezicht;
- het evalueren van de beoordeling door het management van de risico's in verband met fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving, implementatie van passende maatregelen en zorgen voor een juiste 'tone at the top';
- ervoor zorgen dat het college passende maatregelen neemt om fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te bestrijden en te voorkomen en om werknemers en andere stakeholders beter te beschermen;
- het onderzoeken van vermeende of vermoede misstanden die onder de aandacht van de raad zijn gebracht.
- het stellen van vragen aan het college over beheersingsmaatregelen ter bewaking van doelstellingen, zodat deze in redelijkheid haalbaar zijn.

Overzicht van verantwoordelijkheden met betrekking tot fraude en wet- en regelgeving

De verantwoordelijkheid van de accountant

De accountant is verantwoordelijk voor:

- het inplannen en uitvoeren van de controle om redelijke zekerheid te bieden dat de jaarrekening geen materiële onjuistheden bevat, ongeacht of deze worden veroorzaakt door fraude of door fouten;
- het evalueren of de programma's en beheersingsmaatregelen van de entiteit waarmee geïdentificeerde risico's van materiële fouten als gevolg van fraude en als gevolg van niet-naleving van wet- en regelgeving worden aangepakt op de juiste wijze zijn opgezet en in werking gesteld;
- het evalueren van het proces van het management voor het beoordelen van de effectiviteit van programma's en beheersingsmaatregelen in verband met fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving;
- evalueren van noemenswaardige fraude aan de zijde van het seniormanagement en de gevolgen voor de controleomgeving;
- het adequaat reageren op tijdens de controle geconstateerde (vermoede) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

In de context van onze controle van de jaarrekening zijn onze doelstellingen met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving als volgt:

- het vaststellen en beoordelen van het risico van materiële onjuistheden in de jaarrekening als gevolg van fraude en als gevolg van niet-naleving van wet- en regelgeving;

- het verkrijgen van voldoende geschikte controle-informatie met betrekking tot de beoordeelde risico's van materiële onjuistheden als gevolg van fraude, door een gepaste controleaanpak te ontwerpen en te implementeren;
- het verkrijgen van voldoende geschikte controle-informatie met betrekking tot naleving van de bepalingen van die wet- en regelgeving waarvan algemeen wordt erkend dat ze directe gevolgen hebben voor de bepaling van materiële bedragen en toelichtingen in de jaarrekening; en
- het adequaat reageren op tijdens de controle geconstateerde (vermoede) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

